

Vilnius
University
Press

Contents lists available at Vilnius University Press

Literatūra
2020, vol. 62(4), pp. 23–29ISSN 0258-0802 eISSN 1648-1143
DOI: <https://doi.org/10.15388/Litera.2020.4.2>

Vilniaus įvaizdis Josefo Arthuro de Gobineau romane *Plejados*

Vytautas BikulčiusORCID iD: <http://orcid.org/0000-0002-5500-5322>

Prancūzų filologijos katedra

Anglistikos, klasikinių studijų ir romanistikos institutas

Vilniaus universitetas

El. paštas: vytautasbikulcius@yahoo.fr

Anotacija. Straipsnyje, remiantis komparatyvizmo atšakos imagologijos įžvalgomis, analizuojamas Vilniaus įvaizdis prancūzų rašytojo Josefo Arthuro Gobineau romane *Plejados* (1874). Reikia manyti, kad į šį romaną Vilniaus vardas pateko per paryžietės Olympe'os Chodzko novelę, kurios veiksmas kaip tik vyksta Vilniuje. Jo vertinimas priklauso nuo to, į kokį kontekstą jis patenka. Kai Vilnius lyginamas su prestižiniu Paryžiaus Sent Onorė (Saint-Honoré) kvartalu, jis neišvengiamai įgyja fobijos atspalvį, nes Vilnius tikrai negali prilygti Paryžiui. Lygiai taip pat Vilnių vertina ir markizo Kandejo (Candeuil) mylimoji Sofi Tonska. Markizas Kandejis (Candeuil) pasirenka savo gyvenamąją vietą Vilnių iš septynių galimų miestų visiškai atsitiktinai, mesdamas burtus. Toks personažo požiūris yra siejamas su idiokrazija. Kai romane autorius prabyla apie Vilnių, susiedamas jį su tiesiama geležinkelio linija Sankt Peterburgas–Varšuva, tuomet yra juntamas jo filijos požiūris. Romane Vilnius vertinamas ne tik minėtais požiūriais, bet ir per markizo Kandejo (Candeuil) išsakytas mintis yra siejamas su esminėmis romano problemomis. Galiausiai visi šie požiūriai liudija, kad Vilniaus įvaizdis, kuris iš pirmo žvilgsnio romane yra atsitiktinis, iš tikrųjų yra susietas su visa romano sistema.

Pagrindiniai žodžiai: Gobineau, gobinizmas, Vilnius, filija, fobija, idiokrazija.

Image of Vilnius in Joseph Arthur Gobineau's Novel *The Pleiades*

Vytautas BikulčiusORCID iD: <http://orcid.org/0000-0002-5500-5322>

Department of French Philology

Institute of English, Romance and Classical Studies

Vilnius University

E-mail: vytautasbikulcius@yahoo.fr

Summary. Using insights from comparative imagology the image of Vilnius in Joseph Arthur Gobineau's novel *The Pleiades* (1874) has been analysed in the paper. Presumably, the name of Vilnius was first mentioned by Olympe Chodzko, his Parisian acquaintance, in her short story, its scene is laid in Vilnius. The way Vilnius is imaged depends on context. Where Vilnius is compared to the privileged Saint-Honoré quarter in Paris a tinge of phobia arises unavoidably because Vilnius in no way is comparable to Paris. Likewise is imaged Vilnius by Sophie Tonska, Marquis Candeuil's sweetheart. Marquis Candeuil selected Vilnius for his residence from seven possible cities accidentally, by drawing lots. That attitude of the protagonist can be related to idiocracy. Where the author writes about Vilnius in the St. Petersburg-Warsaw railroad construction context his philia can be felt. Vilnius is imaged not only in this context, but also through Marquis Candeuil's thoughts pertaining to the essential problems raised in the novel. Finally, all that reveals that the image of Vilnius in the novel, at first glance so unintentional, actually pertains to the whole system of the novel.

Keywords: Gobineau, Gobinism, Vilnius, philia, phobia, idiocracy

Received: 15/12/2020. Accepted: 18/01/2021

Copyright © Vytautas Bikulčius, 2020. Published by Vilnius University Press

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original author and source are credited.

Šiandien prancūzų rašytojas Josephas Arthuras de Gobineau (1816-1882) iš esmės žinomas tik literatūros specialistams, nors 1952 metais savaitraštis *Le Figaro littéraire* geriausiu jo kūriniumi pripažįstamą romaną *Plejados* (1874) priskyrė dvylikai garsiausių XIX amžiaus prancūzų romanų. Įdomu, kad dar 1924 metais iš jo rinkinio *Azijietiškos novelės* į lietuvių kalbą buvo išversta novelė „Turkmėnų karas“.

Ilgą laiką Prancūzijoje jo kūrybą užgožė terminas *gobinizmas*, reiškęs vienokią ar kitokią spekuliatyvią sistemą, kuriai trūko teorinio pamato. Prie šio termino atsiradimo daugiausia prisidėjo jo veikalas *Esė apie žmonių rasių nelygybę* (1853–1855), kur autorius pateikia istorijos koncepciją, skelbiančią, kad rasinis elementas nulemia intelektualinį, moralinį ir kultūrinį gyvenimą. Nors čia rašytojas kalbėjo apie rasių nelygybę horizontaliaja prasme, o ne supriešindamas jas kaip aukštesnes ar žemesnes, po jo mirties dar diletantiškesni ideologai ėmė jį sieti su nacizmu, užtikrindami jo vardui ir liūdnesnę šlovę. Vis dėlto, Gobineau pirmiausia buvo pesimistas, atsisakęs žmonijos istorijoje išvelgti bet kokią pažangą ir sutapatinęs ją su biologinės mirties procesu. Jo nuomone, už tą žūtį atsako tik susipynę įvairios rasės. O daugiausiai už viską sumoka baltoji rasė, nes visur skleisdama savo civilizaciją, ji tik dar labiau pagenda. Net ir XIX a. viduryje šios idėjos nebuvo visiškai naujos. Gobineau susilaukė daugiau priekaištų už tai, kad savo teorija ardė krikščionybei artimą monogenizmą, teigiantį, jog žmonių rasės nėra skirtingos biologinės rūšys, nes egzistuoja tik viena žmogaus rūšis – homo sapiens.

Atsitiktinai ar neatsitiktinai, bet šių idėjų sumaištis šešėlyje liko rašytojo ir diplomato literatūrinė kūryba, kurios gražiausia puošmena, be jokios abejonės, yra romanas *Plejados*. Net ir mūsų laikais šis kūrinys prisimenamas kaip viena iš nepaprastų XIX amžiaus meilės istorijų, kur iškyla sąsąuka su Goethės ar Stendhalio romanais. Šiandien pripažįstama, kad Gobineau šiame romane rašymo technika – vidiniu monologu – yra savotiškas Joyce'o ir Prousto pirmtakas. Kaip teigia rašytojo kūrybos tyrinėtojas Jeanas Gaulmier, „... *Plejadose* ši technika yra panaudojama dažnai, ji liudija, kad trokštama aiškumo, kuris suteikia gyvybę Gobineau personažams, jų meilės koncepcijai, kuri nėra praeinantis kliedesys, bet autentiškojo „aš“ ieškojimas“ (Gaulmier 1987, 963).

Tačiau Gobineau kaip rašytojas savo kūryba nepriklausė jokiai literatūros srovei, jokiai literatūrinei mokyklai, jis nejautė ir epochos dvasios, jam buvo tolimes savojo meto filosofinės idėjos. Užtat kaip teigia jo kūrybos tyrinėtojas Jacques'as de Lacretelle'is, „būdamas retrogradas ar pranašas, jis rašė kūrinius, kurių publika visai nelaukė ir nuo kurių ji nusiukdavo“ (Lacretelle 1923, 87). Tad nėra ko stebėtis, kad romanas *Plejados* buvo perkamas vangiai, dar ir 1919 metais jo pirmasis leidimas nebuvo išparduotas. Susidomėjimas romanu atsirado tik po Pirmojo pasaulinio karo, kai jis buvo perleistas 1921, 1924 ir 1933 metais. Tačiau tikrasis, originalą atitinkantis leidimas skaitytojams buvo pateiktas tik 1946 metais, kai Jeanas Mistler, palyginęs rankraštį su romano korektūromis, kurių pats Gobineau nepasirūpino patikrinti, parengė kritinį *Plejadų* leidimą. Tuo tarpu XX amžiaus pabaigoje Gobineau kūryba trimis tomis išleista pačioje garbingiausioje Prancūzijos knygų serijoje „Plejados biblioteka“, kuri praktiškai atitinka akademinį raštų leidinį.

Mūsų tyrimo tikslas – išsiaiškinti, kaip prancūziško romano (nors ir pretenduojančio į tam tikrą europinį apibendrinimą) puslapiuose išnirio Vilniaus vardas, ar jo pasirodymas čia nėra grynai atsitiktinis, gal jis, vis dėlto, yra ir esmingiau susijęs su visa romano sistema?

Autorius pagrindinius romano personažus įkurdina Italijoje (dėl jos gamtos peizažų grožio ir gausių praeities paminklų), juos sutapatina su *Tūkstančio ir vienos nakties* kalendariais, kurie ne tik pasakoja ir dalinasi savo istorijomis, bet tuo pačiu prilygina save elgetaujantiems vienuoliams, klajojusiems po įvairias šalis. Šie personažai tampa savotiškais turistais, besidominčiais gražiausiais Europos kraštais, tačiau autoriaus žvilgsnis nukrypsta ir į jos periferiją. Norom iškyla klausimas, kaip bus vertinamas Vilniaus miestas.

Užtat čia paranku pasitelkti imagologinius tyrimus, nes, anot L. Laurušaitės, „... imagologui ne tiek rūpi, kiek vienas ar kitas bruožas yra realus, bet kaip jis pristatomas ir į kokį kontekstą įvedamas konkrečiame literatūros kūrinyje“ (Laurušaitė 2014, 124). Tiesa, čia taip pat slypi pavojus, nes kaip aiškina Jean-Marc Moura, literatūrą galima atskirti nuo socialinio konteksto, su kuriuo ji vienaip ar kitaip susijusi (Moura 1998, 43). Be abejo, romano autorius remiasi tam tikromis reprezentacijomis, vertindamas aprašomą miestą. Neatsitiktinai literatūros tyrinėtojas Daniel-Henri Pageaux teigia, kad „keliautojas perkuria autobiografijos fragmentą, keistą tekstą, kur susipina stebėjimas ir vaizduotė, kur „aš“, kuris rašo, kad keliauja, susiduria su kitu, kuris jaudinasi, kuris jaudinosi, kai intymusis „aš“ kaitaliojasi su įveikta, aprašyta erdve“ (Pageaux 1994, 35). Perkėlęs savo personažą į kitą kraštą ar miestą, rašytojas neišvengiamai pateikia ir savo įvertinimą, net jei jis nėra išsakomas tiesmukiškai. Reikia sutikti su Moura, kuris teigia, kad „[l]iteratūros imagologijai bet koks tiriamas įvaizdis yra kieno nors įvaizdis, turintis tris prasmes. Jis yra svetimo pasaulio įvaizdis, įvaizdis, paeinantis iš tautos (visuomenės, kultūros), galiausiai įvaizdis, kurį tveria ypatingas autoriaus pastabumas“ (Moura 1998, 42). Tas vertinimas, be abejo, gali būti nevienalytis. Kaip teigia Pageaux, literatūros tekste gali išryškėti trys esminiai požiūriai: manija, fobija ir filija. Su manija susiduriame tada, kai „[u]žsienio tikrovę rašytojas ar tam tikra asmenų grupė pripažįsta absoliučiai viršesne už stebinčiąją kultūrą, gimtąją kultūrą“ (Pageaux 1994, 71). Fobijos atvejis yra priešingas pirmajam: „užsienio tikrovė yra laikoma žemesne gimtosios kultūros atžvilgiu“ (ibidem, 71). Tuo tarpu filija yra lygiateisis požiūris tarp užsienio ir gimtosios kultūros. Literatūros tyrėjas Jean-Marc Moura priduria ir ketvirtą požiūrį – idiokraziją, kai yra išsakoma individuali, šališka pozicija (Moura 1998, 48-55). Šiuos požiūrius, be abejo, lemia ir istorinė situacija, ir rašytojo individualybė.

Savotiško europinio mastelio (neatsitiktinai kūrinyje sutinkame pagrindinių to meto Europos šalių atstovus) rašytojas siekia jau romano pradžia, kur mes matome tris jaunuolius – prancūzą Luji de Lodoną, anglą Vilfridą Norą ir vokiečių Konradą Lančą, kurie susitikę prie Madžiorės ežero Italijoje, pagal *Tūkstančio ir vienos nakties* knygos pavyzdį pasiskelbia „karaliaus sūnumis“, šitaip išreikšdami savo panieką žmonijai – idiotų, keistuolių ir storžievių miniai, kuri, anot jų, savo beprasmišku gyvenimu panėši nebent į žiogus. Tuo tarpu jie patys sudarą vadinamąją plejadą, į kurią įeina išmintingiausi žmonės ir kurie vien savo buvimu pateisina visą žmoniją, kitaip tariant, elitas supriešinamas su plačiausiomis žmonių masėmis.

Jų manymu, tokių plejadų pasaulyje esama nuo dviejų iki trijų tūkstančių. Tačiau be pokalbių įvairiomis temomis šių trijų jaunuolių gyvenimas sukasi ir aplink moteris: Vilfridas Noras myli protingąją Harietą, Konradas Lancas negali apsispręsti dėl viliojančios ir užgaidžios Sofi Tonskos, o Luji de Lodonas, kuriuo autorius norėjo išreikšti prancūzišką charakterį („Kiekvienoje pasaulio šalyje esi svetimšalis, jei tik nesi prancūzas“), myli ištekęsiją moterį ponią de Ženeviljė. Po įvairių peripetijų, kurios nutinka šioms poroms, galiausiai pamatome, kad Vilfridas Noras, nors ir sužavėtas trumpą laiką Lilianos, grįžta prie Harietos, Konradas Lancas tampa laimingas, nes jį galiausiai išmyli Sofi Tonska (juolab mirė jos vyras), tuo tarpu Luji de Lodonas pasišvenčia mokslui kaip ir jo pusbrolis Kandejis. Būtent ši intrigos painiava ir suteikia romanui nepaprasto originalumo ir netikėtumo. Be to, šių personažų svarstymo objektu tampa ir Stendhalio romanas *Parmos vienuolynas*, kurio meilės istorija tarsi papildoma patį romaną *Plejados*. Tuo pačiu romano kompoziciją pajvairina nuolatiniai šoktelėjimai į praeitį ir atskira dono Pjero de Liuna istorija, kuri suvokiama kaip daugybinis atspindys, pratešiantis visas tas meilės istorijas romane.

Būtent su meilės istorija yra susijęs ir Vilniaus vardo atsiradimas romane. Vilnius romane pasirodo tada, kai Sofi Tonska įsitikina, kad jai neabejingas Kazimiras Biulė, tiesiog išvelgė jos artimiausią ateitį, ir jina supratusi, kad jis neklydo, rašo jam laišką, kuriame prisipažįsta, kad, vis dėlto, ji norėtų dar pakovoti, nors jis jai ir išaiškino, kad ji „nieko nereikia nei kitiems, nei sau.“ (Gobineau 1987, 163). Ant šio laiško voko ir pasirodo užrašas: Vilnius. Laiškas, nešdamas Sofi Tonskos žinią Kazimirui į Vilnių, pirmiausia susijęs su Sofi dabarties vektoriumi, bet jis įgyja kitą prasmę skaitytojui.

Kitaip tariant, romane Vilnius tampa savotišku slaptažodžiu, nes jo dėka skaitytojas iš dabarties sugražinamas į praeitį ir, tuo pačiu, į Sofi Tonskos ir Kazimiro Biulė santykių pradžią. Kodėl autorius savo personažui Kazimirui Biulė parinko būtent Vilnių kaip gyvenamąją vietą? Juk pats rašytojas niekada nesilankė Vilniuje. Bet tuo metu, kai buvo rašomas romanas *Plejados*, 1872 metais Gobineau buvo paskirtas Prancūzijos ambasadoriumi Švedijoje. Be to, rašytojas ilgą laiką yra dirbęs diplomatu ir Prancūzijos užsienio reikalų ministerijoje, tad Vilnius kaip miestas jam tikrai turėjo būti girdėtas. Kaip mano Gaulmier, rašytojas Paryžiuje palaikė ryšius su lenkų didikų šeima – Olympe'a ir Léonard'u Chodzkomis, kurie 1839 m. išleido literatūrinį veikalą *Didinga istorinė, literatūrinė ir iliustruota Lenkija*. Jame kaip vienos novelės epigrafas buvo panaudotas Gobineau eilėraštis. Tiek šioje novelėje, kurios autorė buvo Olympe'a, tiek kitos autorės Clémentine'os Tonskos novelėje veiksmo vieta buvo Vilnius, tad ir Gobineau atsitiktinai parinkęs šį miestą kaip Kandejo gyvenamąją vietą (plačiau žr. Gaulmier 1987, 993–995). Be to, pristatydamas savo personažą, romanistas paaiškina, kad Kazimiras Biulė nėra tikrasis vardas (vėliau išaiškės, kad jis iš tikrųjų esąs markizas Kandejis), kad jis iš tėvo paveldėjęs gražią pavardę ir kad, užuot gyvenęs viename iš Vilniaus priemiesčių mažame ir be galo ankštame mediniame namelyje, būtų galėjęs įsikurti Paryžiuje, Sent Onorė gatvės kvartale, t.y. vienoje iš prabangiausių sostinės vietų. Šis Vilniaus ir Paryžiaus supriešinimas, kai vieno paminimas tik neįvardintas priemiestis, o kito – vienas iš respektabiliausių kvartalų liudija, jog autorius norom nenorom įtvirtina fobijos požiūrį, nes Vilnius nė iš tolo negali prilygti Paryžiui.

Beje, paminėdamas Vilnių, rašytojas nepateikia išsamaus miesto vaizdo, neužsimena apie jokią gatvę ar miestui svarbią vietą. Priešingai, jis savo personažą apgyvendina neįvardintame priemiestyje, paprastame name. Šitą aplinkybę galima paaiškinti tuo, kad, anot Gaulmier, Gobineau „aprašymai kūriniuose yra tokie banalūs, jog neįmanoma patikslinti vietų, apie kurias jis pasakoja“ (Gaulmier 1987, 961). Kitaip tariant, ši tendencija būdinga visai jo kūrybai. Bet tas slėpiningumas dar labiau išryškėja, kai romane paminimas Vilniaus vardas. Su šiuo miestu yra nebent siejamas Kazimiro vardas, kuris tikrai nėra populiarus Prancūzijoje, ir jis galėjo būti parinktas kaip žinomas Lietuvoje.

Idomu, kad autorius, kai pirmą sykį romane prabyla apie Kazimirą Biulė, nepasakoja jo istorijos kaip savarankiškos, nes ją susieja su Sofi Tonska. Čia slėpiningumas dar labiau suintriguoja skaitytoją. Išaiškėja, kad ir Kazimiras Biulė mįslingai atsidūrė Vilniuje: „Aš surašiau septynių miestų pavadinimus ant tiek pat lapelių, sumaišiau juos ir nežiūrėdamas ištraukiau vieną. Žodžiu, važiuosiu gyventi į Vilnių, nes į mano rankas pateko lapelis su Vilniumi“ (Gobineau 1987, 170). Beje, jis ir pats prisipažįsta, kad ieškojo įsikurti tokios vietos, kur būtų užtikrintas, kad jo ten niekas nepažins. Taigi, jis tik dar labiau linksta į slėpiningumą. Toks netikėtas ir visiškai atsitiktinis miesto pasirinkimas burtų keliu, kai prieš personažą atsiveria net septynios galimybės, be abejo, rodo autoriaus netikėtą požiūrį – idiokraziją.

Mįslingi yra ir jo santykiai su Sofi Tonska. Tas mįslingumas neramina ir pačią Sofi. Jai niekaip nepavyksta išsiaiškinti, ar Kazimiras ją myli. Galima sakyti, kad ji tiesiog per prievartą ištraukia jo žodžius, kad jis jau trys mėnesiai kaip yra ją įsimylėjęs, nors ji pati apie tai net nežino. Bet ją tiesiog pribloškia Kazimiro žodžiai, kad jis abejoja, ar ji galės ką nors pamilti, o jo ji tikrai niekada nemylės. Tas slėpiningumas įgauna lyg ir pranašystės pobūdį. Be to, palaipsniui išaiškėja, kodėl Kazimiras pasirinko Vilnių kaip naująją gyvenamąją vietą. Pasirodo, kad jis žiūri „su visiška panieka ir atviriausia neapykanta į tą Europos dalį, kur jis gimė“ (ibidem, 168). Tiesa, jis bent jau pripažįsta, kad „kadaise ši tauta buvo tokia didi“ (ibidem, 168). Bet šiuo atveju civilizuota Prancūzija (o mes žinome, kad, anot Gobineau, žmonija neišvengiamai žengia į savo žūtį) supriešinama su kitu Europos kraštu, su Vilniumi, kuriam romano herojus paniekos ir neapykantos nejaučia. Vadinasi, autorius, konstruodamas personažo požiūrį į jo gimtąją šalį ir į jam visiškai nepažįstamą miestą, sykiu parodo, kad ta priešprieša gali igrėti ir manijos pobūdį, nes pasirinkdamas gyventi Vilniuje (tiesa, nors ir atsitiktinai) ir vertindamas Prancūziją, Kazimiras, vis dėlto, netiesiogiai pripažįsta, kad svetimo krašto tikrovė yra viršesnė už jo gimtosios šalies tikrovę.

Dar keisčiau pasijunta Sofi, kai sužino, kad Kazimiras jai palieka visus savo pinigus tam, kad jis galėtų gauti trijų tūkstančių frankų rentą, gyvendamas Vilniuje. Jo nuomone, tuo pačiu jis įrodo, jog myli ją. Kaip matyti, šis Kazimiro poelgis irgi gana slėpiningas, nes to visai nesitiki Sofi. Tuo tarpu Vilnius vėl iškyla kaip supriešinimas civilizuotam kraštui, kai Sofi pasiteirauja Kazimiro, ar jis neišprotės iš vienvietės Vilniuje. Šiuo atveju matome, kad Sofi akimis žiūrint Vilnius įgyja fobijos pobūdį. Tiesa, Kazimiras atsako, kad Vilniuje jis galės gyventi ramiai, be jokių nusivylimų, be nedorų pramogų, nes jam geriausiu pavyzdžiu tampa brahmanai, kurie gali gyventi miške, atsisakydami visko. Jis yra

įsitikinęs, kad laikydamasis brahmanų doktrinos, galės puikiai jaustis Vilniuje. Suprantama, kad Vilnius, nors ir kaip civilizacijos antipodas, ir čia išsaugo savo slėpinį pobūdį. Čia reikia pridurti, kad ir šiuo atveju mes galime stebėti personažo maniją, pabrėžiančią Vilniaus vertę.

Kai Kazimiras iškeliauja į Vilnių, Sofi daugiau jo niekada nebesusitinka. Iš Vilniaus kaip slėpiningas ženklas ją kartą per metus pasiekdavo tiktai laiškas, kuriame ji rasdavo tik tuščią popieriaus lapą. Kad ir kaip Sofi bandė išsiaiškinti tokią Kazimiro bendravimo su ja manierą, jai tas niekada taip ir nepavyko. Kazimiro nenoras bendrauti gali būti siejamas ne tik su jo visišku atsiribojimu nuo savo pažįstamos, bet ir su jo siekiu neatskleisti savo tikrosios padėties, kuri, be abejo, vienaip ar kitaip siejasi ir su Vilniumi. Tad šiuo atveju galima kalbėti apie labai savitą požiūrį į Vilnių, įvardijamą kaip idiokraziją.

Dar sykį Vilniaus vardas pasirodo IV knygos II skyriuje, kai vienas pagrindinių romano veikėjų Luji de Lodonas visiškai atsitiktinai iš vieno inžinieriaus, kuris Vilniuje atsidūrė todėl, kad dalyvavo geležinkelio linijos Sankt Peterburgas – Varšuva statyboje (tai, beje, vienintelė konkreti detalė apie Vilnių, nes minėta linija iš tiesų buvo nutiesta 1862 metais) sužino, kad šis Vilniuje sutiko vyriškį, be galo panašų į markizą Kandeį, Lodono pusbrolių. Išsiaiškinęs, kad markizas gyvena, prisidengęs Kazimiro Biulė pavarde, inžinierius išsyk apie tai laišku informuoja Lodoną. Pats geležinkelio linijos Sankt Peterburgas – Varšuva paminėjimas ne tik primena Vilniaus miestą, bet ir suteikia jam kitą vertę, kadangi ta geležinkelio linija liudijo apie tam tikrą pažangą, ir gali būti vertinama kaip autoriaus palankus žvilgsnis į Vilnių, tuo pačiu įteisinantis jo požiūrį, šįkart susijusį su filija.

Nieko nelaukdamas, Lodonas išvyksta į Vilnių susitikti su pusbroliu. Kaip matyti, jei ankstesniame skyriuje Vilnius į romano sistemą buvo įtrauktas per Sofi Tonską, kuri sukiojasi trijų pagrindinių personažų aplinkoje, tai šįsyk Vilnius atsiduria vieno pagrindinių romano herojų akiratyje. Kai Lodonas atvyksta į Vilnių, jis negaišdamas laiko siekia susitikti su pusbroliu ir išsyk patenka į priemiestį, kur jis gyvena. Vadinas, per tuos metus, kai Kazimiras Biulė buvo dingęs iš romano akiračio, jo gyvenamoji vieta nepasikeitė – jis ir toliau gyveno priemiestyje, tame pačiame name. Tuo lyg ir patvirtinama autoriaus mintis, kad Vilnius išlieka ta vieta, kuri siejama su idiokrazijos požiūriu. Išvydęs pusbrolių, Lodonas įsitikina, kad Kandejis, nors ir paliejęs, bet išlikęs tvirtas dvasia. Kalbėdamasis su pusbroliu, markizas pripažįsta, kad „[r]eikia mylėti savo šalį paprastai, kad galėtum jai už daug ką atleisti...“ (ibidem, 265). Šie jo žodžiai lyg ir susilpnina kritiką, išsakytą anksčiau, kai jis ruošėsi palikti Prancūziją.

Tuo pačiu Kandejis pateikia Lodonui svarbiausią, stoicizmo kupiną gyvenimo pamoką, kad žmogus, nors ir būdamas trapus, turi siekti absoliuto. Jeano Gaulmier manymu, „Tai yra raktas į romaną *Plejados*, kaip jį visų pirma įsivaizdavo Gobineau, matydamas Prancūzijos griuvėsius 1870 metais: garbingas žmogus, susižavėjęs tobulyste, niekina aplinkybes ir pasikliauja tik pačiu savimi, kad savo valia įveiktų bet kokią išorinį determinizmą“ (Gaulmier, 936). Kaip matome, ta viena iš svarbiausių romano pamokų yra išsakoma Vilniuje Kandejo lūpomis. Tai nėra atsitiktinumas. Vilnius tampa kaip tam tikras išbandymas Kandejui, kurį jau minėtas Gaulmier laiko „niūriuoju autoriaus antrininku“, nes kurdamas šį personažą Gobineau konstatuoja „savo paties gyvenimo žlugimą“

(ibidem, 989). Tačiau Kandejis daro išpūdį kaip žmogus, kuris savo darbais įrodo, jog lieka ištikimas savo idėjoms. Jis lieka ištikimas ir Sofi, kurios vardą kaip paskutinį savo žodį jis ištaria mirties patale.

Taigi, Vilnius, kuris romane pasirodo kaip savotiškas burtas, krentantis Kazimirui Biulė (vėliau išaiškėja, kad jis yra markizas Kandejis, vieno pagrindinių romano veikėjų Lodono pusbrolio), yra ir glaudesniais saitais susaistomas su visa romano sistema, nes būtent Vilniuje išsakomos ir pagrindinės idėjos, kurios buvo svarbios Gobineau kaip *Plejadų* autoriui.

Mūsų tyrimas parodė, kad

1. Vilniaus vardas Gobineau romane *Plejados* atsiranda kaip autoriaus prisiminimas apie Olympe'os Chodzko novelę, kurios veiksmas vyksta Vilniuje.
2. Vilniaus įvaizdis romane susilaukia įvairių požiūrių, priklausomai nuo to, į koki kontekstą jis patenka.
3. Kai Vilnius lyginamas su prestižiniu Paryžiaus Sent-Onorė kvartalu, jis įgyja fobijos atspalvį.
4. Kai markizas Kandejis savo gyvenimo vieta pasirenka Vilnių, čia pasireiškia idio-krazijos požiūris, tačiau jo mylimajai Sofi šis miestas kelia tik fobiją.
5. Kai Vilnius susiejamas su geležinkelio linija Sankt Peterburgas – Varšuva, jaučiame autoriaus filijos požiūrį.
6. Romane Vilnius vertinamas ne tik minėtais požiūriais, bet yra susiejamas ir su esminėmis romano idėjomis, bylojančiomis apie žmogaus ištikimybę savo tiesoms.

Literatūra

- Gaulmier, Jean. 1987. *Notice*. Gobineau. *Oeuvres*, t.III (Bibliothèque de la Pléiade). Paris: Gallimard, 929–1168.
- Gobineau, Joseph Arthur de. 1987. *Les Pléiades*. Gobineau. *Oeuvres*, t. III (Bibliothèque de la Pléiade). Paris: Gallimard, 3–302.
- Lacretelle, Jacques de. 1923. Gobineau romancier. *Europe*, t. III, 87–98.
- Laurušaitė, Laura. 2014. Imagologija kaip instrumentas (e)migracinio identiteto specifiškai tirti. *Colloquia* 32, 117–136.
- Moura, Jean-Marc. 1998. *L'Europe littéraire et l'ailleurs*. Paris: PUF.
- Pageaux, Daniel-Henri. 1994. *La littérature générale et comparée*. Paris: Armand Colin.